

بسمه تعالی

موضوع: سیره امنیتی و اطلاعاتی امام علی علیه السلام

استاد راهنما: جناب آقای دکتر فلاح زاده زید عزه

استاد مشاور: جناب آقای دکتر ستوده زید عزه

مقطع: کارشناسی ارشد

رشته: تاریخ - گرایش: اسلام

دانشگاه: باقرالعلوم علیه السلام

دانشجو: اسدالله اکبری

فهرست مطالب

1.....	کلیات پژوهش
1.....	[طرح تحقیق]
2.....	طرح تفصیلی پژوهش
2.....	1. تبیین مساله.....
2.....	2. علت انتخاب موضوع، اهمیت و فایده آن.....
3.....	3. پیشینه پژوهش.....
3.....	4. سؤال اصلی پژوهش.....
3.....	5. فرضیه های پژوهش.....
4.....	6. مفاهیم:.....
4.....	7. سئوالات فرعی پژوهش.....
4.....	8. پیش فرضهای پژوهش.....
5.....	9. اهداف پژوهش.....
5.....	10. روش پژوهش.....
5.....	11 روش گردآوری اطلاعات و داده ها.....
5.....	12. سازمان دهی پژوهش.....
7.....	فصل اول:
7.....	چارچوب نظری.....
8.....	گفتار اول: رابطه حکومت و امنیت:
9.....	1. ضرورت امنیت.....
11.....	2. تعریف لغوی امنیت.....

3. امنیت در اصطلاح: 11
- ابعاد گفتمانی امنیت** 14
- الف) گفتمان سلبی: 14
- ویژگی های گفتمان سلبی: 15
- ب) گفتمان ایجابی: 15
- ابزارهای تأمین امنیت:** 16
- گفتار دوم: ابعاد موضوعی امنیت:** 16
- الف- امنیت فردی 16
- ب- امنیت اجتماعی: 17
- ج- امنیت نظامی: 19
- د- امنیت ملی 20
- ه- امنیت سیاسی: 21
- و- امنیت فرهنگی: 22
- گفتار سوم: مرجع امنیت:** 23
1. جامعه گرایان 23
2. جهان گرایان 24
3. رژیم گرایان: 24
4. فردگرایان: 25
5. واقع گرایان: 25
- گفتار چهارم: رویکردهای مختلف به امنیت** 26
- تقسیم بندی اول: 26
- الف- رویکرد سنتی 26

- ب- رویکرد فراستی (کلاسیک) 26
- ج- رویکرد مدرن 26
- د- رویکرد پست مدرن 27
- تقسیم بندی دوم: 28
- الف- رویکرد اخلاقی 28
- ب) رویکرد اطلاعاتی 30
- سخن پایانی:** 34
- فصل دوم:** 36
- سیره امنیتی امام علی (ع)** 36
- گفتار اول: امنیت از منظر قرآن و امام علی (ع)** 37
- مقدمه 37
- الف- امنیت از نظر قرآن: 38
1. تأمین امنیت از مسیر استقرار حاکمیت الهی 39
2. امنیت امری مطلوب برای فرستادگان خداوند 40
3. امنیت با شرط زندگی سالم اجتماعی 40
4. جایگاه امنیت در جامعه آرمانی 41
5. امنیت نعمت بزرگ الهی 41
6. امنیت از مصادیق نعمت و برکت 42
7. پیوند امنیت با مجاهدت 43
8. امنیت ثمره ایمان و ترک ظلم 43
9. رفتارهای متضاد با امنیت 44
10. پیوند امنیت با ایمان و عمل 45

ب- امنیت در کلام امام علی علیه السلام..... 47

1. امنیت نعمتی بزرگ..... 47

2. امنیت روانی جامعه..... 48

3. مظلومین تشنه تر به امنیت..... 48

4. امنیت ورفاه و صلح..... 49

5. تعامل ایمان، امنیت و حکومت..... 49

6. نقش امام در امنیت..... 50

7. تعامل عدالت با امنیت..... 51

8. ارتباط حکومت، امنیت و رضایت..... 52

گفتار دوم: عوامل مهم ناامنی و فتنه در عصر حکومت امام علی (ع)..... 53

1- قاعدین..... 54

قاعدین در لغت..... 54

قاعدین در تاریخ..... 54

قاعدین در جنگ جمل..... 55

قاعدین در خدمت ناکثین..... 56

قاعدین در جنگ صفین..... 58

2- ناکثین..... 59

فتنه ناکثین در روایات نبوی..... 60

عوامل مهم پدید آمدن غائله ی جمل..... 61

مکه، مرکز تجمع ناکثین..... 62

حرکت لشکریان امیر مؤمنان (ع) به سوی ذی قار..... 63

آشنایی با سران پیمان شکن..... 63

- 64..... آرایش جنگ ناکثین
- 65..... جنگ پیرامون شتر عایشه
- 3- قاسطین..... 66
- 66..... قاسطین ودشواری های حکومت علوی
- 69..... حرکت سپاه امام به سوی شام
- 71..... پیامد های جنگ صفین
- 72..... الف- خسارات جانی
- 26..... ب- پیدایی گروه خوارج
- 72..... حملات معاویه به قلمرو حکومت امام (غار تگران)
- 4- مارقین..... 72
- 73..... خوارج از ظهور تا رویارویی
- 74..... پیشینه خوارج
- 76..... **گفتار سوم: شیوه امام علی (ع) واقدامات آن حضرت در راه تأمین امنیت...**
- 76..... **شیوه ها:**
- 76..... اهداف و آرمان های حکومت علوی
- 79..... امام علی (ع) و شیوه تأمین امنیت
- 79..... 1. اصلاح ساختاری
- 80..... 2. نظارت بر کار گزاران حکومتی
- 81..... الف- نظام تشویق و تنبیه
- 81..... ب- تأمین مالی کار گزاران
- 82..... ج- بازرسی مستمر از کار گزاران
- 82..... 3. تأمین صلح و ثبات داخلی

84	اقدامات:
84	الف. اقدامات اطلاعاتی
84	1. خبرگیری از دشمن
85	2. نظارت بر کار گزاران
85	3. حفظ اسرار نظامی
86	ب. اقدامات سیاسی
86	1. انتخاب شهر کوفه به عنوان پایتخت
90	2. مذاکره و نامه نگاری
91	ج. اقدامات نظامی
91	1. اقدامات پیشگیرانه
92	2. گزینش سپاهیان
92	3. بهره گیری از نیروهای کیفی
93	4. استفاده از فنون و تاکتیک های مناسب جنگی
94	الف- اصل استتار
95	ب- اصل غافلگیری
95	ج- تقویت روحیه مجاهدان
96	د- آماده باش کامل
96	ه- دیده بانی
97	و- تعیین قرارگاه استراتژیک
97	ز- چگونگی آرایش نظامی و حمله
98	فصل سوم:
98	سیره اطلاعاتی امام علی (ع)

99	گفتار اول: اطلاعات و جایگاه آن در قرآن و کلام امام علی (ع)
99	مقدمه
100	الف) چستی اطلاعات
102	ب) اطلاعات در کلام وحی
102	1. حفظ اسرار و اطلاعات
102	کسب اطلاعات مقدمه ضروری اقدامات بعدی
102	2. اطلاعات از مصادیق هوشیاری و بیداری
103	3. اطلاعات مبنای اساسی مرزداري
103	توجه به عناصر نفوذی
104	ج) اطلاعات در کلام امام علی (ع)
104	1. معرفت و شناخت مقدمه عمل
104	کسب اطلاعات صحیح با کارگزاران مورد اعتماد
105	2. توصیه به استفاده از عوامل اطلاعاتی
105	3. پنهان پژوهی
106	گفتار دوم: اقدامات اطلاعاتی امام علی (ع)
106	1. دامنه فعالیت های اطلاعاتی:
107	2. ویژگی های ماموران و کارگزاران اطلاعاتی:
107	3. صداقت و زیرکی مأموران و کارگزاران:
107	4. مهارت و صبر کارگزاران:
107	5. مراقبت از فعالیت های مخالفان داخلی و جاسوسان:
108	6. اختفاء و استتار عملیاتی و اطلاعاتی:
110	7. اهمیت اطلاعات از وضعیت دشمن:

8. اهمیت اطلاع و آگاهی از اماکن محل استقرار و پاسگاه دشمن: 111
- گفتار سوم: مؤلفه های اطلاعاتی و امنیتی:** 112
- الف - مؤلفه های ماهیتا سیاسی 114
- 1- رهبری 114
- 2- روحیه (انگیزه) 115
- 3- تعامل خارجی پویا (دیپلماسی فعال) 116
- 4- انسجام و ثبات داخلی: 117
- ب- مؤلفه های ماهیتا فنی - اقتصادی 118
- 1- منابع طبیعی: 119
- 2- دانش فنی: 119
- 3- سیاست های پولی و مالی 120
- ج- مؤلفه های ماهیتا نظامی 122
1. طرح های دفاعی و تعرضی: 122
2. داشتن تسلیحات جدید نظامی و نیروهای آموزش دیده 123
- د- مؤلفه های ماهیتا اطلاعاتی 124
1. کسب اطلاعات دشمن 124
2. محافظت اطلاعات داخلی 125
3. عملیات ویژه 126
4. براندازی 126
5. ضد براندازی 127
6. حفاظت 128
- ه- مؤلفه های ماهیتا تبلیغاتی 129

129 .....1. طرح تبلیغاتی دراز مدت و کوتاه مدت

130 .....2. رسانه های گروهی قوی

130 .....3. طراحی و هدایت جنگ روانی و مقابله با آن

133 ..... نتیجه گیری

137 ..... فهرست منابع

تقديم به:

ساحت مقدس و پاک شاه نجف و بانوی شهر قم
و حضرت بقیة الله الاعظم امام زمان (عج)

مولای ما نمونه دیگر نداشته است

اعجاز خلقت است و برابر نداشته است

وقت طواف دور حرم فکر می کنم

این خانه بی دلیل ترک بر نداشته است

دیدیم در غدیر که دنیا به جز علی

آینه ای برای پیمبر نداشته است

سوگند می خورم که نبی شهر علم بود

شهری که جز علی در دیگر نداشته است

طوری ز چارچوب، در قلعه کنده است

انگار قلعه هیچ زمان در نداشته است

یا غیر لافتی صفتی در خورش نبود

یا جبرئیل واژه ی بهتر نداشته است*

تقدیر و تشکر

به مصداق حدیث «من لم یشکر المنعم من المخلوقین لم یشکر الله عزّوجلّ» بر خود لازم می دانم که از راهنمایی ها و بزرگواری های دلسوزانه استاد ارجمند جناب آقای دکتر فلاح زاده و مشاوره ها و مهربانی های استاد ارجمند جناب آقای دکتر ستوده و از برادری ها و همکاری های کارکنان کتابخانه دانشگاه باقرالعلوم(ع) و تمامی عزیزانی که بنده را در به ثمر رسیدن این پژوهش یاری نمودند، تشکر نمایم.

هم چنین از همسر خود که با صبر و حوصله در کنار فرزندان، محیط مناسبی را برای انجام این پژوهش فراهم آورده اند تقدیر و تشکر می نمایم.

چکیده

امنیت در ابعاد مختلف سیاسی، اقتصادی و فرهنگی از ضرورت های جامعه است. بر همین اساس می توان گفت که تأمین امنیت از مهم ترین وظایف و اهداف اساسی حکومت ها بوده و خواهد بود.

امنیت در اندیشه معصومان به ویژه معصومانی که فرصت حاکمیت سیاسی یافته اند نیز جایگاه مهمی دارد. این پژوهش در صدد بررسی مقوله امنیت و اقدام ها و تدابیر امنیتی حضرت علی(ع) است که قریب به پنج سال متصدی امر حکومت نیز بوده اند و اهتمام خاصی را برای تحقق این امر مصروف داشتند.

سؤال اساسی این پژوهش چنین بوده است امنیت چه جایگاهی در سیره حکومتی امام علی(ع) داشته و آن حضرت جهت تأمین این هدف چه راهکارهایی را اتخاذ کردند؟! در پاسخ فرضیه ای مطرح شد که امنیت در سیره آن حضرت جایگاه برجسته ای داشته و آن حضرت برای تأمین آن تلاش های زیادی انجام داده است.

این پژوهش از یک قسمت به نام کلیات پژوهش و سه فصل تشکیل شده است. فصل اول پژوهش راجع به چهارچوب نظری پژوهش می باشد که پس از کلیات به تعریف امنیت و ابعاد گفتمانی امنیت، ابزارهای تأمین امنیت، ابعاد موضوعی امنیت، مؤلفه های امنیت و رویکردهای مختلف امنیتی می پردازد.

در فصل دوم در سه گفتار به بررسی سیره امنیتی امام علی(ع) می پردازیم. گفتار اول، مختص به امنیت از منظر قرآن و امام علی علیه السلام است که شامل آیات و روایات در این زمینه است و گفتار دوم عوامل مهم نا امنی و فتنه در عصر حکومت امام علی(ع) و گفتار سوم، به شیوه امام علی(ع) و اقدامات آن حضرت در راه تأمین امنیت می پردازیم.

فصل سوم، به بررسی سیره اطلاعاتی امام علی علیه السلام می پردازد، گرچه این بحث در گفتار دوم این فصل مورد بررسی قرار می گیرد اما از آنجا که در عنوان رساله آمده است به صورت جداگانه در این فصل آورده شد که در قالب سه گفتار آمده است. گفتار اول، اطلاعات و جایگاه آن در قرآن و کلام امام علی(ع) که مشتمل بر تعریف اطلاعات و آیات و روایات آن امام در این زمینه است. گفتار دوم، اقدامات اطلاعاتی امام علی(ع) و قلمرو فعالیت های اطلاعاتی و گردآوری اطلاعات به شیوه های گوناگون و گفتار سوم مؤلفه های اطلاعاتی و امنیتی که حضرت از آن ها سود جسته و مباحث مربوط به آن ها را مورد بررسی قرار می دهد.

این پژوهش در پایان نتیجه می گیرد که امام علی علیه السلام برای امنیت، اهمیت فراوانی قائل بودند و برای ایجاد و تأمین آن، با بهره برداری از امکانات موجود و مختلف و اطلاعات لازم، از هیچ تلاشی فرو گذاری نکردند.

واژگان کلیدی: سیره، امام علی(علیه السلام)، امنیت، اطلاعات.

کلیات پژوهش

[طرح تحقیق]

طرح تفصیلی پژوهش

1. تبیین مساله:

امنیت از مقوله های اساسی است که نیاز به آن در تمام ابعاد زندگی بشری به نحوی ملموس و موثر احساس می شود و از دیرباز تاکنون تلاش در جهت ایجاد آن در حیات انسانی منشاء تحولات و دگرگونی های فراوان شده است. انسان در صحنه ی زندگی اجتماعی خود، نسبت به پدیده های

گوناگون، احساس امنیّت یا تهدید می کند. تأمین امنیّت مهم ترین وظیفه و کارکرد دولت و حکومت می باشد.

نظر به آن که امام علی(ع) قریب پنج سال عهده دار حکومت اسلامی بوده است در این رساله در صدد بررسی سطح توجه ایشان به مقوله امنیّت و اقدامات آن حضرت در این زمینه می باشیم.

2. علت انتخاب موضوع، اهمیت و فایده آن:

1. از آنجایی که تأمین امنیّت یکی از مهم ترین و اصلی ترین وظایف و کارکردهای حکومت و دولت ها می باشد موضوع فوق انتخاب شد در باب فایده مندی آن، این پژوهش می تواند کمک شایانی را به حاکمان و دولتمردان در حوزه برقراری امنیّت ارائه دهد.

2. امنیّت همواره و از دیرباز مورد توجه همگان بوده است و به تبع آن راهکارهای تأمین آن نیز مورد استفاده قرار می گرفته است، موضوع حاضر می تواند راهکارهای اسلامی جهت تأمین امنیّت در سیره معصومان(ع) را نشان دهد.

3. پیشینه پژوهش:

بر اساس جستجویی که انجام گرفته است کتابی با عنوان سیره امنیّتی و اطلاعاتی امام علی(ع) نگارش نیافته است. اگرچه برخی از کتب بصورت جداگانه مباحث امنیّت و اطلاعات را مرتبط و یا غیر مرتبط با اسلام مورد بررسی قرار داده و به آن پرداخته اند. مانند «اطلاعات و تحقیقات در اسلام» اثر علی احمدی میانجی، «اطلاعات نظامی در اسلام» اثر عبدالله علی السلامه المحمد مناصره، «اطلاعات رزمی در جنگ های صدر اسلام» اثر سید محمد حسینی شاهرودی - مصطفی آخوندی، «امنیت در نظام سیاسی اسلامی»

اثر دکتر بهرام اخوان کاظمی، «امنیت در نظام سیاسی اسلام» اثر احمد جهان بزرگی، اما تمامی این کتب به امور اطلاعاتی در اسلام- به صورت کلی- و مقوله امنیت- پرداخته اند و برخی از این کتب از نگاه روایی- اخلاقی و فقهی و سیاسی نیز بهره گیری کرده اند. این پژوهش اگرچه از این کتب بهره برده است اما اختصاص به سیره امنیتی و اطلاعاتی امام علی(ع) دارد.

4. سؤال اصلی پژوهش:

تأمین امنیت در سیره امام علی(ع) از چه جایگاهی برخوردار بوده است و راهکارها و شیوه های آن حضرت جهت برقراری امنیت چه بوده است؟

5. فرضیه های پژوهش:

تأمین امنیت و برقراری امنیت و ثبات در جامعه اسلامی از اهداف اصیل و اساسی امام علی(ع) در دوره حکومت بوده است و آن حضرت جهت تأمین آن شیوه های گوناگون و تلاش زیادی را به کار بسته است و اقدامات مهمی را در حوزه های امنیتی، اطلاعاتی، سیاسی و نظامی انجام داده اند.

6. مفاهیم:

سیره امام علی(ع): روش و منش خاصی که امام علی(ع) در مقام خلافت و مملکت داری آن را به کار بستند.

امنیت: اطمینان و آرامش در برابر خوف و نبود خوف در برابر ارزش ها- منافع و فرصت- های یک جامعه در حرکت به سوی اهداف عالی و بلند مدت خود است و برای کسب این امر مهم ناگزیر باید با استفاده از عوامل متعدد بویژه کسب اطلاعات و بهره برداری و تحلیل آن، با استفاده از مؤلفه های علمی

و عملی بتواند موانع رسیدن به آن اهداف را از سر راه برداشته و با درک صحیح موقعیت خود و اطراف، ضمن تأمین امنیت و ثبات قابل قبول، اشراف اطلاعاتی خود را به نمایش گذارد.

7. سئوالات فرعی پژوهش:

1. مفهوم امنیت چیست؟ مفهوم اطلاعات چه می باشد و امنیت چگونه باید تأمین شود؟

2. سیره امنیتی امام علی (ع) چگونه بوده است؟

3. سیره اطلاعاتی امام علی (ع) چگونه بوده است؟

8. پیش فرضهای پژوهش:

امنیت از موضوعاتی است که در هر حکومت و جامعه ای مورد توجه بوده و تأمین آن از وظایف اصلی حکومت ها است و در اسلام نیز به این نیاز مهم و اساسی بشر توجه شده است.

9. اهداف پژوهش:

1. بررسی جایگاه امنیت و اطلاعات در سیره امام علی علیه السلام.

2. شناختن راه ها و ویژگی های امنیت و کسب اطلاعات در خلافت امام علی (ع) و سیره حکومتی آن حضرت.

3. استخراج اصول و چارچوب های اصیل اسلامی در رابطه با مسائل امنیتی و اطلاعاتی.

---

4. الگوگیری و استفاده بهینه از مدل های ایجاد تامین امنیت در عصر امام علی(ع) جهت اداره بهتر جامعه و برقراری بیشتر امنیت.

10. روش پژوهش:

تاریخی - تحلیلی می باشد.

11. روش گردآوری اطلاعات و داده ها:

به شیوه کتابخانه ای و به همراه بهره گیری از نرم افزارهای رایانه ای بوده است.

12. سازمان دهی پژوهش:

این پژوهش از یک کلیات پژوهش و سه فصل تشکیل شده است.

فصل اول تحت عنوان چارچوب نظری به مباحثی چون مفهوم امنیت، تعریف آن، ابعاد گفتمانی آن ابزارهای تأمین امنیت و ابعاد موضوعی امنیت- مرجع امنیت و به رویکردهای مختلف امنیتی می پردازد.

فصل دوم، که مشتمل بر سه گفتار است به سیره امنیتی امام علی(ع) می پردازیم. گفتار اول، امنیت از منظر قرآن کریم و امام علی(ع)، گفتار دوم، به عوامل مهم ناامنی و فتنه در عصر حکومت امام پرداخته و در گفتار سوم، به شیوه امام علی(ع) و اقدامات آن حضرت در راه تأمین امنیت می- پردازیم.

فصل سوم، تحت عنوان سیره اطلاعاتی امام علی(ع) شامل گفتار اول: اطلاعات و جایگاه آن در قرآن و کلام امام علی(ع) و گفتار دوم: اقدامات اطلاعاتی امام علی(ع)، اطلاعاتی را در دوران کوتاه

حکومت آن حضرت بررسی کرده و در گفتار سوم این فصل به مولفه های اطلاعاتی و امنیتی مورد نظر

امام (ع) می پردازیم.

فصل اول:

چارچوب نظری

گفتار اول: رابطه حکومت و امنیت:

انسان ها در عرصه و صحنه زندگی طبعاً مدنی و اجتماعی آفریده شده اند و این نیاز کنار هم بودن و زیست اجتماعی اگرچه در بشر اولیه یا احساس نشد و یا آن که از کمیت اندکی برخوردار بود اما به تدریج با روند تکاملی بشر و عقل بشر در ادوار متمادی تکمیل و تکمیل تر شد و با کمک تجربه تاریخی و در کنار هم‌نوعان و پدیده های گوناگون اعصار و قرون ضرورت اجتماعی بودن را حس نمود و با توجه به نحوه نگرش به هستی و ابعاد آن، نسبت به امور و محسوسات مختلف احساس امنیت یا تهدید پیدا کرد و از قبل همین احساس در صدد بهره برداری- همکاری، مشارکت و یا مبارزه برآمد.

زیست اجتماعی و طبع سلامتی انسان دستاوردهای مهمی را برای او به ارمغان آورده است که از جمله آن ها شکل گیری حاکمیت ها و نظام های سیاسی در جوامع انسانی است. پیدایش حاکمیت ها اگرچه بر اساس نظریات مطرح در حوزه پیدایش دولت ها چه بسا به شکل های مختلفی صورت گرفته است اما آنچه را پیدایش حاکمیت در ارتباط سخت و جدی با آن ها قرار داشته است بی تردید مسئله تامین امنیت بوده است. بر این اساس حاکمیت ها هر چند طی گذر زمان وظایف مختلفی را عهده دار

شده اند اما به نظر می رسد مسئله تامین امنیت یکی از اساسی ترین اهداف و زمینه های پیدایش حاکمیت ها در طول تاریخ بوده است و بر این اساس خود حاکمیت ضرورت یافته است.

اهمیت وجود حکومت در جوامع امروزه چنان مبرهن است که کسی منکر آن نیست. جامعه و حکومتی با وجود یک ستم پیشه بهتر از هرج و مرج و بی نظمی و ... می باشد، چنان که حضرت علی (ع) امیرمومنان می فرماید: «و آل ظلوم عشوم خیر من فتنه تدموم»¹، یعنی فرمان روایی بیدادگر و ظالم (وجود این حکومت) بهتر از هرج و مرج همیشگی است.

ناگفته پیداست که یک حکومت در قبال افراد جامعه تکالیف و وظایف دیگری هم از قبیل برقراری عدالت اجتماعی - رعایت حقوق و مصالح شهروندان - آبادی سرزمین ها - تأمین رفاه و آسایش عمومی و غیره دارد اما در این میان تأمین امنیت یکی از اصلی ترین و اولین وظایف حکومت ها است که اگر این مساله تأمین نشود رسیدگی و دستیابی به دیگر حقوق یا ناممکن است و یا در صورت دستیابی، با نبود امنیت دیری نمی پاید که از دست می رود. تأمین امنیت از سوی حکومت اولاً هم خود حکومت را به نوعی بیمه کرده و از تعرض مصون می دارد و هم این اجازه را به حکومت می دهد تا به سایر گزاره - های تکلیفی در قبال افراد جوامع بپردازد.

1. ضرورت امنیت:

امنیت مفهومی کهن و دیرینه است که با جوهر و هستی انسان پیوندی ناگسستنی دارد.² آنچه که امروز مشخص است، یکی از اساسی ترین انگیزه های زندگی جمعی و مدنی انسانی، ضرورت امنیت و تأمین آن بوده است. مسئله امنیت از بدو خلقت در زندگی انسان وجود داشته است. حتی هنگامی که

¹ - عبد الواحد احد بن محمد تمیمی آمدی، غرر الحکم و درر الکلم، قم، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، 1366، ص 364، حدیث 10672.

² - جلیل روشن دل، امنیت ملی و نظام بین المللی، تهران- زمستان 1374، چاپ اول، ص 3.

خداوند اراده کرد حضرت آدم(ع) را خلق کند و آن را به اطلاع ملائکه رسانید، آن ها در برابر پروردگار گفتند، آیا می خواهی کسی را بیافرینی که در زمین خون ریزی کند؟ و یا در جریان تعرض قابیل که هابیل را کشت، مساله امنیت مطرح بوده است.

امنیت و ضرورت تأمین آن یکی از کارویژه های اصلی و اولیه و دولت ها بوده است. تأمین امنیت جان مردم از خطرات داخلی و خارجی و نهادینه کردن امنیت جمعی از دوردست تا هم اکنون مد نظر دولت ها بوده و هست.

برخی نویسندگان برای بازشناسی ریشه و تکوین دولت، با لحاظ مفهوم مهم امنیت، از زبان شناسی یاری جسته اند، بدین ترتیب که بسیاری از واژگان اولیه سیاسی در جوامع مختلف به معنی منطقه حراست شده جهت تأمین امنیت است. واژه یونانی «پولیس»، به مفهوم مرکز تجمع برای تأمین امنیت زنان و فرزندان را در بردارد.

مسابقه تأسیس شهر «رم» به تجمع اقوام روستایی بر روی هفت تپه در کنار رود تیبر باز می گردد.

هم چنین در مورد تأسیس دولت ماد در همدان شرح مشابهی آمده است.

احساس نیاز به امنیت از سوی انسان به گونه ای است که گویا از ردیف و سنخ نیازهای فطری است و از همین روست که دین اسلام هم امنیت را از ضرورت های زندگی دانسته و آن را امری اجتناب ناپذیر و عنصری لازم در بهره وری از مواهب حیات و بستری برای ارتقاء و تکامل بشری تلقی کرده است. به تبع دینی امر امنیت در سیره معصومان نیز مورد توجه است که در بخش های آینده به بررسی آن خواهیم پرداخت.

ما در این قسمت به کلامی چند از امیرمومنان (ع) بسنده می‌کنیم. «رفاهیه العیش فی الأمن¹»، «خوشی و آسایش زندگی در امنیت است» و نیز می‌فرمایند: «لا نعمه أهنأمن الامن²»، «هیچ نعمتی گوارا تر از امنیت وجود ندارد». آن حضرت تأمین امنیت و آرامش را از اهداف والای حکومت صالحان می‌شمارد و می‌فرماید: «... و تظهر الاصلاح فی بلادك فیأمن المظلومون من عبادك³»، «حکومت را بدان جهت پذیرفتم تا در شهرهای تو اصلاح و آسایش برقرار کنیم و بندگان ستم کشیده ات احساس امنیت نمایند.»

2. تعریف لغوی امنیت:

امنیت مصدر جعلی از ریشه «ا-م-ن» به معنای درامان بودن- ایمنی و آسودگی و از بین رفتن هراس و نگرانی است.⁴

3. امنیت در اصطلاح:

امنیت اگرچه به ظاهر واژه ای دقیق، ملموس و دارای چارچوب ذهنی و عینی است اما به دلایلی چند این واژه اساساً مفهومی نارسا، ماهیتاً جدال انگیز و متباین و متناقض است.⁵

این دلایل را می‌توان در چند محور خلاصه کرد:

اول: «دال» ماهیت» به مدلول خاص و ثابتی رجوع نمی‌دهد. یعنی رابطه بین دال و مدلول امنیت قراردادی است. به بیان دیگر هیچ رابطه ذاتی، ماهوی و پایداری بین دال و مدلول امنیتی وجود ندارد. مفهوم امنیت مصداق‌های خود را در بستر گفتمان‌های گوناگون می‌جوید.

1- عبدالواحد بن محمد تمیمی آمدی، غرر الحکم و درر الکلم، قم انتشارات دفتر تبلیغات 1366، ص 447، حدیث 10253.
2- همان، حدیث 10254.

3- حسن بن شعبه حرانی- تحف العقول، قم، انتشارات جامعه مدرسین 15، 1404 ه. ق ص 237.

4- مرکز فرهنگ و معارف قرآن کریم، دائرة المعارف قرآن کریم. ص 390.

5- 3- محمدرضا تاجیک، مقدمه ای بر استراتژی‌های امنیت ملی، ج 1.1. ص 33.

دوم: ادبیات پیرامون این واژه غیر متوازن و بر اصول تجربی می باشد.

سوم: خود واژه ماهیتا جدال انگیز و زمینه پرور است. زیرا ماهیتی ذاتا دگرگون شونده است.

چهارم: مرز هویتی در تعریف خودی/ دیگری که محور امنیت است ناپایدار می باشد.

پنجم: واژه امنیت ذاتا ذهنی (subjective) است.

ششم: محیط امنیت نیز ماهیتا دگرگون شونده و متغیر است.

هفتم: نامشخص، فراخ و گستردگی عرصه و قلمرو حریم امنیتی.

هشتم: واژه امنیت مفهومی نسبی (Relative) دارد یعنی نمی توان یک تعریف مطلق از آن ارائه

کرد.

این دلایل مفهوم امنیت را معماوار و چيستانی (Dilemma) کرده است.

از این رو تعاریف گوناگونی از واژه امنیت صورت گرفته است که به برخی از آن ها اشاره می-

شود.¹

استنلی هافمن²: « امنیت حمایت یک ملت از حمله فیزیکی و مصون و محفوظ داشتن فعالیت های

اقتصادی آن از جریانات ویران کننده ی بیرونی است.»

ریچارد کوپر¹: « امنیت ملی به معنی توان یک جامعه در حفظ و بهره گیری از فرهنگ و ارزش-

هایش می باشد.»

1- مهرداد میر عرب، نیم نگاهی به مفهوم امنیت، شماره نهم ص 138.

2- Stanley Hoffman

جان مروز²: «امنیت آزادی نسبی از تهدیدهای خطرناک است.»

والتر لیپمن³: «یک ملت در شرائطی در امنیت است که خط از بین رفتن ارزش های اساسی و تقاضایشان مبنی بر اجتناب از جنگ وجود نداشته باشد و قدرت حفظ آن ها را از طریق پیروزی در جنگ دارا باشد.»

لورنس مارتین⁴: «امنیت عبارت است از تضمین رفاه آتی.»

فرهنگ لغت انگلیسی آکسفورد از دو منظر به ارائه تعاریفی درباره امنیت می پردازد:

نخست: از منظر شرایطی تأمین و تحفظ چهار تعریف را به دست می دهد:

1. شرائط محفوظ ماندن از خطر و یا در معرض خطر قرار نگرفتن.

4. آزادی از تردید، اطمینان، اعتماد.

5. آزادی از بیم، اضطراب یا هراس از آینده.

6. کیفیت تأمین استحکام، پیوستگی و ثبات.

دوم به اعتبار ابزار امنیت شش تعریف دیگر را پیشنهاد می کند:

1. چیزی که تأمین و تحفظ ایجاد می نماید.

2. ابزار تأمین و ثبات در مواضع

3. بستری برای تأمین چیزی به گونه ای که امنیت و تحفظ آن ضمانت شود.

1- Richard Koper

2- John mroz

3- Walter Lipman

4- Lurence Martin

4. دارایی متراکم شده یا سرریز شده.

5. کسی که خود را برای دیگری گرو می گذارد (یا به گرو گرفته شده است) یک تضمین.

6. مدرکی که به وسیله یک تضمین کننده به مثابه تضمینی برای حق پرداخت خود نگاه داشته

می شود.¹

اما تعریفی که این پژوهش از آن استفاده کرده این است: امنیت در بعد عینی فقدان تهدیدات نسبت به ارزش ها، منافع و اهداف در جهت ذهنی، ترس از این که بنیان های ملی (ارزش ها، منافع، اهداف) مورد هجوم (فیزیکی و غیر فیزیکی) واقع شوند را مورد سنجش قرار می دهد.²

ابعاد گفتمانی امنیت

امنیت در قالب چند گفتمان اصلی قابل طرح است.

الف) گفتمان سلبی:

در گفتمان سلبی امنیت با یک جمله رمزگونه شناخته می شود و آن عبارت از نبود تهدید برای

دولت است.

ویژگی های گفتمان سلبی:

¹ - محمدرضا تاجیک، پیشین، ص 42-47.

² - همان، ص 47.

1. واژه امنیت به شدت برون‌گراست، یعنی برای شناخت و ارزیابی وضعیت یک بازیگر از نظر امنیتی باید به بیرون آن نظر کنیم.

2. این نظریه‌ها تهدید محور هستند. هنگامی که نظریه‌های مربوط به گفتمان سلبی را تحلیل محتوایی کنیم واژه‌هایی مانند تهدید، تعرض و دشمن زیاد دیده می‌شوند.

3. جنبه‌های سخت افزاری تهدید در این نظریه‌ها مهم‌تر از جنبه‌های نرم افزاری آن است. یعنی منظور از تهدید، تعرض است.

ب) گفتمان ایجابی:

امنیت در نگاه ایجابی با قدرت و نیروی نظامی و زور ارزیابی نمی‌شود بلکه مساله مهم در آن «رضایت» است. اصلاً امنیت در این گفتمان به معنای «رضایت مندی» است. بنابراین گفتمان نوع نگاه به امنیت درونی می‌شود.

ویژگی‌های گفتمان ایجابی:

1. تاکید این گفتمان بر قدرت نرم افزاری است.

2. نگاه گفتمان ایجابی به درون است.

3. مبنای آن رضایت است.¹

ابزارهای تأمین امنیت:

¹ - اصغر افتخاری، صورت بندی امنیت ملی در حوزه فقه سیاسی (مقاله)، ص 283-291.

اصلی ترین دغدغه هر حکومت پس از تأسیس، ایجاد امنیت است چرا که پیشرفت هر حکومتی در عرصه های مختلف فرهنگی، سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، نظامی و غیره در گروه مساله امنیت است.

برای ایجاد امنیت راهکارها و ابزارهایی به کار گرفته می شود که می توان آن ابزارها را به دو قسم تقسیم کرد.

1. سخت افزار (با نگاه سلبی به امنیت): که ارگان هایی همانند نیروی نظامی، نیروی انتظامی و دستگاه اطلاعاتی عهده دار آن هستند. در این جهت دولت به تنهایی عهده دار امنیت است.
2. نرم افزار (با نگاه ایجابی به امنیت): ابزارهایی همانند گسترش روح ارزش هایی در جامعه، ایجاد روح همکاری و مشارکت بین مردم و حکومت، دیپلماسی قوی، ایجاد حسن مسئولیت پذیری متقابل بین مردم و حکومت، ایجاد برادری در بین جامعه و موارد بسیار دیگر که در اینجا دولت در کنار تمامی نهادها و سازمان ها و حتی تک تک افراد جامعه عهده دار برقراری امنیت هستند.¹

گفتار دوم: ابعاد موضوعی امنیت:

الف- امنیت فردی:

امنیت فردی عبارت است از حالتی که فرد- جسم و روح- در آن فارغ از ترس و آسیب رسیدن به جان و یا مال و یا آبروی خود یا از دست دادن آن ها زندگی کند.² علاوه بر جنبه های مادی حیات فردی و اجتماعی و بنا به آیه شریفه «الا بذکر الله تطمئن القلوب»³، امنیت فردی را باید در ایمان واقعی، آرامش روحی، اطمینان و طمأنینه نفس و یاد خداوند متعال جستجو کرد.

¹- برگرفته از مقاله: «امنیت جامعه محور و بنیادهای نظری آن»، فصل نامه پگاه حوزه، شنبه- 31 مرداد 1383، شماره 141، صص 2-3.
²- بهرام اخوان کاظمی، امنیت در نظام سیاسی اسلام، ص 23.
³- رعد، آیه 28.

هم چنین می توان با رویکرد فلسفی به موضوع امنیت فردی نگریست و به لحاظ مفهومی و نه مصداقی انسان و جایگاه وی را در نظام هستی مورد بررسی قرار داد.

در این رویکرد، امنیت داشتن انسان به معنای ثبات هویت شخصی او، نسبت به خودش، خدا و جهان با توجه به پویایی اصیل اندیشه انسانی می باشد و بی امنیتی انسان به معنای فروپاشی شخصیت جایگاه و هویت انسان نسبت به خدا، خودش و جهان و در نتیجه بحران هویت او در نظام هستی است.

از سوی دیگر موضوع امنیت فردی نقطه شروع خوبی برای تحلیل های گسترده تر در این باب و ورود به قلمرو سیاست، روان شناسی و جامعه شناسی است. از سویی با وجه به این که افراد منبع اولیه نا امنی یکدیگر هستند مساله امنیت فردی ابعاد گسترده تر اجتماعی و سیاسی پیدا کرد.

ب- امنیت اجتماعی:

امنیت اجتماعی شخص به معنی امنیت جان، مال، آبرو و موقعیت اجتماعی شخص از جانب عوامل اجتماعی می باشد. یعنی از جانب افراد دیگر، سایر گروه ها و حکومت قانون جان، مال، آبرو و موقعیت اجتماعی فرد مورد تهدید و خطر قرار نگیرد. بدین ترتیب امنیت اجتماعی حالت فراغت همگانی از تهدیدی است که کردار غیر قانونی دولت یا دستگاهی یا فردی یا گروهی در تمام یا بخشی از جامعه پدید می آورد.

در اندیشه اسلامی، امنیت اجتماعی را باید در سایه تقوا، عدالت، رعایت حرمت حقوق انسان ها و دفاع از مظلومان و محرومان و برخورد با مفسدان، مجرمان، بزهکاران و رفع فقر، تأمین رفاه و معیشت

مردم و حفظ آزادی های مشروع و حاکمیت عادلانه، حقانی، قانونی و معیارهای انسانی و الهی جستجو کرد.¹

رعایت حقوق اجتماعی و ارتباط و اتصال با جامعه به معنای پذیرش مسئولیت هاست و اینکه هر کس در هر موقعیت و محلی از جامعه قرار گرفته است وظیفه خود را به شایستگی انجام دهد.

در این صورت ارتباط با جامعه محفوظ و آسایش و اطمینان و اعتماد بر ارزش ها، زندگی اجتماعی استمرار می یابد.

پیامبر اعظم (ص) در سخنی به امام علی (ع) می فرماید: «یا علی المومن من امنه المسلمون علی اموالهم و دمائهم و المسلم من سلم المسلمون من یده و لسانه»².

«یا علی، مومن کسی است که دیگر مسلمان ها در اموال و خون هایشان از او در آسایش باشند و مسلمان کسی است که دیگر مسلمان ها از دست و زبان او در امان باشند».

از این گونه روایات و مانند آن که در زمینه برادری، رعایت حقوق افراد جامعه محترم بودن خون و مال و آبروی دیگران است بدست می آید که با رعایت این گونه امور جامعه فاسد اصلاح گشته و از تباهی به سازندگی و پاکی و نیکی می رسد و می تواند از کارهای نیک و شایسته خود لذت ببرد.³

ج- امنیت نظامی:

¹- بهرام اخوان کاظمی، امنیت در نظام سیاسی اسلام، ص 25.

²- محمد بن حسن الصدوق، من لا یحضره الفقیه، ص 362.

³- آیت الله شریعتمداری جزایری، امنیت در فقه سیاسی شیعه، ص 9-11.

امنیت نظامی عبارت است از میزان بهره مندی و قابلیت نیروهای مسلح یک کشور برای حفاظت از حکومت و مردم در مقابل تهدیدات قهرآمیز دیگر کشورها.

امنیت ملی از قدیم با امنیت نظامی ارتباط نزدیک داشته است. این تصور شاید به دلیل استفاده فراوان از نیروهای نظامی برای حل اختلاف های بین المللی حاصل شده است. قدرت نظامی همواره به عنوان یک عامل مؤثر در برقراری مناسبات بین کشورها نقش تعیین کننده داشته است.

مسائل امنیت نظامی اساساً زاده فرایندهای داخلی و خارجی استوار و حفظ (یا ناتوانی از حفظ) دستگاه حکومت در جوامع بشری است.

مسئله فرایند حکومت تنها به کاربرد زور ختم نمی شود. ضوابط و شرایط مشروعیت سیاسی و میزان پذیرش این ضوابط از سوی حکمرانان و مردم تحت حکومت و دسته های گوناگون حکمرانان دست کم به اندازه ی ملاحظات نظامی اهمیت دارد. در عمل دستور کار امنیت نظامی عمدتاً حول توانایی حکومت ها برای حفاظت از خودشان در برابر تهدیدهای داخلی و خارجی دور می زند ولی از این گذشته، می تواند متضمن کاربرد قدرت نظامی برای دفاع از دولت ها یا حکومت ها در برابر تهدیدهای نظامی که متوجه موجودیت آن هاست مانند مهاجران یا ایدئولوژی های رقیب هم باشد.

هر چند بخش های سیاسی و نظامی به لحاظ مفهومی جدا از هم اند ولی تبادل پذیری نسبی میان زور و رضایت در روند حکومت آن ها را به هم پیوند می دهد.¹

د- امنیت ملی:

¹ - باری بوزان، الی ویور، پاپ دو ویلد، چارچوبی تازه برای تحلیل امنیت، ص 86-87.

قدمت مفهوم امنیت ملی به قدمت مفهوم سیاست خارجی است. از آن زمانی که سیاست خارجی متولد شد امنیت ملی هم در کنار آن شکل گرفت.

زیرا یکی از ابعاد سیاست خارجی امنیت ملی بود، که مفهوم مصونیت از تعرض و تجاوز یک «ملت» به «ملت دیگر» را دربرداشت. و چنانچه این تعبیر ذکر شد که «مصونیت یک ملت از تعرض و تجاوز به حقوق مشروعش» همان امنیت ملی است.

ملت در لغت عرب به معنی «راه و روش» است و در قرآن کریم هم به همین معنی آمده است و با مصطلح روز که کلمه «ملیت» از آن مشتق می شود متفاوت است. مثلاً وقتی قرآن می فرماید:

«فاتبعوا مله ابراهیم حنیفا»؛ تبعیت کنید از ملت ابراهیم که فرمانبردار بوده است.¹

به معنای راه و روش به کار برده شده است و تقریباً می توان گفت که کلمه «ملت» با دین مترادف است.

این واژه در قرن بیستم و به ویژه بعد از جنگ جهانی دوم متداول شده است. از سویی مفهوم پیچیده و نسبی «امنیت ملی» نیز در این مقطع دچار تحولاتی در حوزه نظری و عملی شده است. در گذشته مهم ترین ابزار تأمین امنیت ملی، توانایی و امکانات نظامی بود، امروزه و تحت تاثیر دگرگونی های ملی و بین المللی، به منظور تأمین امنیت ملی باید به ابزارهای دیگری هم توسل جست.

در دیدگاه اسلامی، می بایست امنیت ملی را در سایه اقتدار، استقلال، دانایی و توانایی ارتباطات قوی و سازنده امت اسلامی در کلیه ی ابعاد و زوایا و ایستادگی در برابر یورش و توطئه و تهدید دشمن و بیگانگان و بیگانه پرستان و نفوذ ایادی شیطانی آنان پیگیری کرد.

¹ - آل عمران، آیه 95.

هـ- امنیت سیاسی:

امنیت سیاسی به معنای تأمین آرامش و طمأنینه‌ی لازم توسط حاکمیت یک کشور برای شهروندان قلمرو خویش از راه مقابله با تهدیدات مختلف خارجی و هم چنین تضمین حقوق سیاسی آنان در مشارکت جهت تعیین سرنوشت اجتماعی و سیاسی آن‌ها می‌باشد.

در واقع امنیت سیاسی به معنای وجود دستگاه سیاسی است که در آن مردم آزادانه و بدون ترس و وحشت بتوانند مواضع سیاسی و باورهای خود را هر چند مخالف دولت باشد در چارچوب قوانین موجود بیان کنند و کسی حق تعرض به دیگران را به دلیل ابراز عقیده‌ی سیاسی نداشته باشد¹.

از مهم ترین مسائلی که مستقیماً بر امنیت سیاسی جامعه تأثیر گذار است، نحوه توزیع قدرت و شکل رژیم سیاسی می‌باشد. نظام‌های سیاسی بسته و مشارکت‌گریز که تداول قدرت و چرخش نخبگان را بر نمی‌تابند فاقد امنیت سیاسی لازم هستند. از سویی دیگر تأمین حقوق مدنی در بعد سیاسی، امنیت سیاسی جامعه را رقم می‌زند. چرا که اگر افراد و گروه‌ها «فرصت» و «آزادی» برای اعمال حاکمیت بر سرنوشت خویش داشته باشند و مانعی برای رسیدن آن‌ها به این حق بنا شد امنیت سیاسی برای آن‌ها وجود دارد.

حاکمیت انسان بر سرنوشت خویش با «آزادی سیاسی» پیوند وثیقی دارد. از آن جا که خداوند انسان را آزاد آفریده و آزادی از تمامیت هستی او جداناپذیر است، پیشگیری از آسیب‌های تهدیدکننده آزادی سیاسی همیشه از اهمیت شایانی برخوردار بوده است².

¹- بهرام اخوان کاظمی، امنیت در نظام سیاسی اسلامی، ص 29.
²- احمد جهان بزرگی، امنیت در نظام سیاسی اسلام (اصول و مولفه‌ها) سازمان انتشارات فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ اول 1388، ص 110.

یکی از اهداف عمده امنیت سیاسی مصونیت از «ستم» در ابعاد گوناگون است. یعنی امنیت سیاسی می - کوشد از آزادی در برابر «خودکامگی» و سرکوب آن توسط دارندگان قدرت سیاسی در سطوح فردی، گروهی، ملی دفاع کند.

امام علی (ع) آزادی را این گونه تعریف می کنند: آزادی، رها بودن از هر نوع قید و بندی است که کسانی دیگر و یا چیزهای دیگر برای انسان ایجاد می کنند.¹

و- امنیت فرهنگی:

مقوله فرهنگ به دو واژه ی کلیدی «ارزش ها» و «عمل» وابسته است. به عبارتی فرهنگ به مجموعه ارزش هایی گفته می شود که بایستی مورد عمل و رعایت واقع شوند در تعاریف عام هم مجموعه ی عادت ها، باورها، اعتقادات و اخلاقیاتی که می توانند به عنوان یک عامل مشترک در میان مردم یک کشور جایگاه ویژه پیدا کنند را فرهنگ گویند. برخی هم ارزش های نهادینه شده در جامعه را فرهنگ دانسته اند.

از این رو شاید بتوان امنیت فرهنگی را «مصونیت» یک فرد، گروه و ملت از تعرض و تجاوز به حقوق فرهنگی اش دانست، یعنی این که یک فرد، گروه یا ملت از تعرض و تجاوز به ارزش های نهادینه شده اش مصونیت داشته باشد. فرهنگ برای یک فرد عنصر اساسی هویت ساز است و وجود آن برای گروه و جامعه زیربنای وابستگی و پیوستگی افراد جامعه و گروه با یکدیگر است. آن جا که قرآن کریم می - فرماید: همگی به ریسمان (ارزش های) الهی چنگ زده (آن را نهادینه کنید) و پراکنده نشوید.²

¹ - احمد جهان بزرگی، آزادی سیاسی، ص 15.

² - واعتصموا بحبل الله جميعا و لا تفرقوا (آل عمران، آیه 103)

برخی بحث از امنیت فرهنگی را ذیل امنیت ملی قرار داده چرا که کلیه عوامل ضعف و فتور تمدنی و فرهنگی را از مؤلفه های ناامنی و خدشه پذیری امنیت ملی کشوری دانند.

ارمغان اولیه تمدن و فرهنگ دوری از بدویت و کوشش و ناامنی است؛ «آفرینندگی و ابتکار» که اصلی ترین مشخصه ی تمدن است تنها در صورت وجود امنیت شکوفا و بالنده می شود. در این شکل بحث است که رابطه ی مستقیم تمدن و فرهنگ از یک سو و امنیت از سوی دیگر آشکار می شود.

گفتار سوم: مرجع امنیت:

از جمله مباحثی که در زمینه امنیت مطرح است موضوع مرجع امنیت است در اینجا به بررسی ایده -هایی چند در زمینه مرجع امنیت می پردازیم:

1. جامعه گرایان:

نظریه پردازان این رویکرد، بینابین فرد و دولت امنیت جامعه را مد نظر قرار داده اند. جامعه گرایان اصول امنیت ملی را مبتنی بر ایجاد رضای عمومی تامین عدالت اجتماعی، رفاه و برآوردن نیازمندی های جامعه می دانند. بوث از واضعین این دیدگاه است وی با عنایت به دیدگاه فمینیستی در این حوزه، از تحول قابل توجهی یاد می کند که بنیاد آن را ورود ملاحظات مربوط به مردم و مردم محوری در مفهوم امنیت ملی شکل می دهد. به گونه ای که بدون تامین منافع مردم و کسب رضایت آن اساسا صلح مستقر نمی گردد.¹

2. جهان گرایان:

¹ - علی ربیعی، مطالعات امنیت ملی، دفتر مطالعات سیاسی و بین المللی، تهران، پاییز 1383، چاپ اول، ص 122-123؛ اصغر افتخاری، مراحل بنیادین اندیشه در مطالعات امنیت ملی، انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبری، تهران، 1381، ج اول، ص 46.

از واضعین این نظریه کلودزیچ، مرجع امنیت را در ورای دولت جستجو می کنند و معتقد است سیاست امنیتی را می توان چنان تصویر کرد که تلاش گروه ها و دولت ها برای تاثیرگذاری و تعیین ساختار کلی سیستم امنیت بین المللی در گستره جهانی و تاسیس یک سیستم امنیتی بین المللی را شامل شود.¹

معتقدین به امنیت جهانی با جهان گرایان از مبانی نظری مشترک برخوردارند. برخی تئوری امنیت را در دو جهان بدون مرز مورد بحث قرار داده اند. روند جهانی سازی، اقتصاد جهانی و دگرگونی اجزای امنیتی به سمت مرجع کلی تر، بخشی از مبانی این دیدگاه را تشکیل می دهد.²

3. رژیم گرایان:

رویکرد دیگر در این خصوص به «نیکو بال» اختصاص دارد که نه از «دولت» بلکه از «رژیم حاکم» به عنوان مرجع امنیت یاد می کند. در ادبیات این عده از متفکران، رژیم امنیتی به گونه ای تعریف و تحدید می شود که هدف از آن «صیانت از حکومت» و نه «صیانت از شهروندان» می باشد.³

این نوع نگرش در حال حاضر در نظام های توتالی تر و دولت هایی که مبتنی بر یک دموکراسی استوار نگشته قابل مشاهده است.⁴

4. فردگرایان:

1- همان، ص 123، اصغر افتخاری، ص 46.

2- همان، ص 125؛ اصغر افتخای، ص 47.

3- اصغر افتخاری، همان، ص 46؛ علی ربیعی، همان، ص 121.

4- علی ربیعی، پیشین، ص 121.

چهارمین گروه اندیشمندانی را شامل می‌شود که «فرد» را به عنوان مرجع امنیت معرفی می‌کنند. مطابق این دیدگاه طیف متنوعی از تهدیدات را می‌توان فهرست کرد که محور آن‌ها «فرد» می‌باشد¹.

در این نظریه نقش افراد در تامین امنیت ملی در سیاست‌گذاری‌های امنیت ملی مورد توجه قرار می‌گیرند.

«امنیت انسانی»، «نهاد‌های مدنی»، «حقوق بشر» و «حقوق شهروندی» مفاهیمی هستند که به نقش‌های این نگرش شکل داده‌اند.

5. واقع‌گرایان:

رویکرد واقع‌گرا دولت را به طور مشخص به عنوان مرجع محوری امنیت مشخص نموده‌اند. نمونه بارز این مدعا باری بوزان می‌باشد که در آثار مختلف خود این ایده را بیان داشته است. وی در مقام شناسایی تهدیدهای امنیتی به سه گونه مختلف اشاره کرده است. تهدیدهایی که متوجه ایده دولت (ناسیونالیسم) هستند تهدیدهایی که متوجه وجود فیزیکی و مادی (جمعیت و منابع) هستند؛ و بالاخره تهدیدهایی که سازمان دولت (سیستم سیاسی) را هدف قرار می‌دهند. این تقسیم‌بندی حکایت از محوریت دولت دارد².

گفتار چهارم: رویکردهای مختلف به امنیت

تقسیم‌بندی اول:

¹ - همان، ص 125، اصغر افتخاری. ص 47
² - اصغر افتخاری، پیشین، ص 45؛ علی ربیعی، همان، ص 117-118.

الف - رویکرد سنتی: امنیت در این رویکرد ابتدا برای حفظ بقا و موجودیت افراد (مانند نیاز به

مسکن - پوشاک و غذا و غیره) تعریف می‌شد و آنچه که تهدید محسوب می‌شد غالباً طبیعت و محیط اطراف بود. اما بعد از آن از اهمیت حفظ بقا و موجودیت افراد کاسته و به حفظ بقا و موجودیت دارایی و زمین افزوده شد در نتیجه از دامنه تهدیدات طبیعی کاسته شد و تهدیدات انسان‌ها علیه یکدیگر معنادار شد. در این رویکرد، چون دولت شکل نگرفته بود و به شکل قبیله‌ای بود و نیز ارزش‌های مذهبی و انجام مراسم قبیله‌ای اهمیت داشت، از این رو امنیت ذهنی (حفظ فرهنگ، هویت و ارزش‌های قبیله‌ای) بیش از امنیت عینی (حفظ جمعیت، سرزمین و حکومت) معنادار بود.

ب - رویکرد فرا سنتی (کلاسیک): مفهوم امنیت در این رویکرد به «فقدان تهدید» متمرکز گشت

و عامل جنگ به عنوان منشأ اصلی تهدید به حساب آمد. با تبدیل شدن زمین به منبع اهل ثروت، سرزمین به رکن اصلی و محور اساسی امنیت تبدیل شد. در اینجا امنیت عینی (حفظ سرزمین و فقدان تجاوز ظالمی برای تعریف آن) از اولویت خاصی برخوردار شد و تهدید عینی بیش از تهدید ذهنی معنادار گشت و امنیت ذیل مفاهیم جنگ و صلح قرار گرفت.

ج - رویکرد مدرن: در این چهره مفهوم امنیت به «کسب قدرت و توانایی» تعریف می‌شود. فقدان

تهدید زمانی معنادار است که یک کشور از توانایی و قدرت مقاومت و پیروزی در جنگ و فراتر از این قدرت بازدارندگی تا مقابله به مثل برخوردار باشد.

شکل‌گیری دولت مدرن مفاهیمی را از جمله مفهوم منافع ملی را معنادار نمود و کسب و حفظ منافع

ملی را به هدف مقدسی تبدیل ساخت که همین کسب قدرت و توانایی هم منشأ اصلی تهدید نیز تلقی می‌شود. دولت مدرن که مبتنی بر چهار عنصر جمعیت، سرزمین، حکومت و حاکمیت است محور و

متولی تامین امنیت در حوزه مختلف جامعه می‌باشد.

در این رویکرد علاوه بر فقدان تهدید آنچه که مورد تاکید است ایجاد احساس امنیت و اطمینان خاطر از طریق کسب قدرت ملی و حفظ آن می باشد. یعنی علاوه بر تجهیزات نظامی بعد ذهنی، روانی و معنوی قدرت هم از اهمیت ویژه ای برخوردار است و ابعاد نرم افزاری امنیت در کنار ابعاد سخت افزاری و حتی مهم تر از آن نمود پیدا کرده است.

د- رویکرد پست مدرن: در رویکرد پست مدرن تعریفی که برای امنیت ارائه می گردد و بر -

اساس همگرایی و همکاری است برداشت رئالیستی که نوع نگاه آن به جامعه و انسان بدبینانه است با برداشت ایده آلیستی که به انسان و ضرورت همکاری میان دولت ها و ملت ها نگاه خوش بینانه دارد متفاوت است. در برداشت ایده آلیستی، همکاری بین دولت ها یک امر ارزشی و اخلاقی است که ثمره این نوع ارتباط ایجاد و استمرار صلح پایدار بر اساس اصول و ارزش های مشترک بین جوامع بشری است.

در رویکرد فرا مدرن به تبع نفی حاکمیت درچارچوب مرزهای ملی و اهمیت و اولویت بخشیدن به جامعه دولت و امنیت جهانی، مرکز ثقل امنیت را از دولت به انسان به معنای عام آن و به عنوان عضوی از جامعه بشری و از ملی به جهانی تغییر می دهد.

نکته ای که در این رویکرد بر آن تاکید شده است زبان و گفتمان می باشد و هیچ واقعیتی خارج از این دو را معنادار نمی دانند و بعد زبانی و گفتمانی امنیت را در کنار بعد ذهنی آن بیش از بعد عینی مهم می خوانند¹. هر کدام از این رویکردها موارد مختلفی را شامل می شود که البته رویکرد اول و دوم با یک نگاه مورد بررسی قرار گرفته است².

1- رضا خلیلی، «تحول تاریخی- گفتمان مفهوم امنیت»، فصلنامه مطالعات راهبردی، سال هفتم، شماره اول، بهار 1383، شماره مسلسل 23، ص 7-29.
2- مراجعه به کتاب اصغر افتخاری.

تقسیم بندی دوم:

الف - رویکرد اخلاقی:

نظریه ای که در این رویکرد در مطالعات سنتی وجود دارد و از آن به نظریه رئالیسم و گاه بدبینی (شکاکیت) تعبیر می شود به این معنا بود که برای اخلاق و یا به تعبیر صحیح تر مفاهیم اخلاقی و زمینه ی روابط بین الملل، علوم سیاسی و امنیت ملی، جایگاهی قائل نبودند و بر این اعتقاد بودند که اخلاقیات هیچ نقشی را در امور ملت ها ندارد و ملت ها همواره علائق ملی خاص خود را دارند.

یکی از مواردی که در مفهوم امنیت ملی مورد توجه برخی قرار گرفته است. ایدئولوژیک بودن امنیت و یا ایدئولوژی زدگی امنیت ملی است. چرا که به تعبیر مکتب گفتمانی، دلالت دادن امنیت به مفاهیم ارزشی نیز به گونه ای می تواند زمینه و بستر اخلاقی نمودن امنیت ملی را فراهم آورد بر این اساس حتی برخی از نظریه پردازان امنیتی به بررسی ایدئولوژی که در سیاست های امنیت ملی آمریکا پرداخته اند.

امام خمینی (ره) از رهبران بارز سیاسی است که موازین اخلاقی را هم در رفتار و هم در عملکرد خود به کار بسته است و آن را به مرحله ی ظهور رسانده است.

اگر چه این نکته معلوم است که رویکرد اخلاقی امنیت ملی محدودیت هایی را پدید می آورد اما به طور کلی در رفتارهای حکومتی برای اخلاقیات دو نقش متصور است.

جایگاه اخلاق در روش سیاسی همواره با فراز و نشیب همراه بوده است. پذیرش اخلاق در سیاست -

های بین المللی در دوران جنگ سرد کمتر قابل قبول بود. در دوران جنگ سرد زمانی امنیت ملی بیشتر

در محدوده سیاست های قدرت گرایانه و جبارانه تعریف می شد. در آن حال، جریان اصل رئالیسم کوشش در جهت استقرار قواعد اخلاقی را در راستای منافع و مصالح امنیت ملی کشورها تأیید می کرد. در برابرنظریه پوچ گرایان که قائل بودند ملت ها فقط باید در چارچوب غیر اخلاقی منافع ملی هدایت شوند و اخلاقیات فقط وسیله تعریف و تعلق و دیگته شدن مصالح ملی است، نظریه مستقل تری وجود دارد که قواعد اخلاقی را جزئی از مقوله ی سیاست گذاری در زمینه ی امنیت ملی می داد و بر این اساس اخلاقیات و معنویات بخش جدایی ناپذیر و همیشگی رفتارهای انسانی است. گروهی که این نظریه را تدوین نمودند و از آن دفاع می کنند، با اشاره به تهدید های امنیتی تازه، مانند مسائل زیست-محیطی و برخی تهدید های دیگر که رویارویی با آن ها مشارکت جهانی را می طلبد و نیز با توجه به ضرورت پی گیری مقوله هایی مانند صلح و رفاه درنظم آینده جهانی، بر این باورند که واکنش هایی مستقل، جداگانه و یکسویه به عقلانیت نخواهند رسید، از این رو، نیازمند عملکرد جمعی هستیم، امنیت جمعی نیز در پرتو اخلاقی کردن امنیت ملی به دست می آید.

عده ای هم بر این باور هستند که بررسی اخلاقیات، به عنوان مجموعه ای از اصول و عقاید گمراه کننده است زیرا مباحث مطروح در مورد اخلاقیات و مباحث عملی در خصوص چگونگی تصمیم گیری ها، کارکرد ها و سیاست گذاری هاست که مرتبط به قلمرو گسترده ای از منافع و زیان ها برای سیاست گذاران بوده و شامل مواردی چون خوبی ها، صداقت ها و قانون گرایی است که دخیل در مبحثند. از این رو بهتری شیوه برای مطالعه ی اخلاقیات و امنیت ملی، مقوله ای با گرایش های متعدد است که در آن چشم انداز های گوناگون برای اتخاذ تصمیم و تعیین و شیوه ی کار وجود دارد.

بر اساس آنچه که پروفیسور کگلی (Kegley) می گوید: «ارزش ها نه تنها در تعریف و شناخت شرائط و اوضاع گوناگون تاثیر دارند، بلکه در تعیین اولویت ها و اهداف (سیاست گذاران) و تشخیص و

دست یابی به مفاهیم و شیوه‌هایی جایگزین دیگر و گزینش بهترین روش رسیدن به هدفهای تعیین شده نیز تاثیر گذار است.»

و لذا می‌توان اخلاقی نمودن امنیت ملی در یک فرایند را این گونه توصیف کرد:

1. دخالت دادن ارزش‌ها و اخلاق در تشخیص تهدیدها، در نظر گرفتن معیارهای اخلاقی در معرفی دشمن؛
2. تعیین اولویت‌ها و هدف‌ها و دخالت دادن معیارهای اخلاقی آن؛
3. ارزشی کردن سیاست‌های دفاعی برای رویارویی با تهدیدها؛
4. به کارگیری شیوه‌ها، روش‌ها و ابزارهای ارزشی - اخلاقی¹.

ب) رویکرد اطلاعاتی:

تلاش برای دستیابی به اطلاعات، بیش از هر چیز، ریشه در کوشش انسان‌ها، حیوانات و پرندگان برای حفظ و بقای نوع آنان دارد. بسیاری از حیوانات در جستجوی غذا و آب‌شخور در جنگل‌ها به کنجکاو می‌پردازند و انواع زیادی از پرندگان برای یافتن مکانی مناسب جهت تخم‌گذاری، هزاران فرهنگ مهاجرت می‌کنند.

تاریخ نشان می‌دهد که زندگی انسان بر روی زمین به عنوان عضوی از جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کند، مقتضی کسب اخبار قبلی درباره جایگاه کنونی و آینده‌ی وی بوده است.²

مطالعه رفتار انسانی نشان می‌دهد که انسان‌های نخستین نیز به اطلاعات گرایش داشته، آن را به صورت ساده و ابتدایی به کار می‌بسته‌اند و درحقیقت همان رفتارهای ساده و ابتدایی، جوهره گرایش به اطلاعات روزگار نوین و با ابعاد گوناگون امروزی را با شکل جدید ایجاد کرده است. از این رو در-

1- علی ربیعی، مطالعات امنیت ملی، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی، پاییز 1383، صص 100-103.
2- عبدالله علی‌السلامه‌المحمد مناصره، اطلاعات نظامی در اسلام، ترجمه عبدالحسین بینش، قم، انتشارات زمزم هدایت، بهار 1384، چاپ اول، ص 21.

می یابیم که تلاش های اطلاعاتی از همان روزگاران کهن با زندگی انسان توأم بوده و در جهت برآوردن نیازها تامین دفاع از خود و حفظ ثروت و قدرت مورد استفاده قرار می گرفته است.

از دیرباز حکمرانان برای دستیابی به اطاعات درباره ی کشورهای رقیبی که به عنوان دشمن و یا مزاحم، رودر روی آنان می ایستادند تلاش بسیار می کرده اند و نهایت کوشش نیروها این بوده است که اطلاعات لازم را درباره سپاه رقیب و میدان های مختلف عملیاتی و یا موارد مورد انتظار کسب کنند، و در این کار با استخدام جاسوسان، مزدوران خائن و جهانگردانی که از این کشور به آن کشور می-رفتند تامین می گردید. آلن دالس، رئیس پیشین سازمان اطلاعات مرکزی آمریکا C.I.A می گوید:

پیشینه ی تلاش های اطلاعاتی به اندازه ی پیشینه ی رقابت میان جوامع و ملت است و هرگاه برای حکمرانان کشورها و یا دولت ها دفاع از منافع حیاتی و سرنوشت سازشان ضرورت می یافت، نیاز به کسب اخبار و اطلاعات نیز حتمی بود. همان طور که در کهن ترین حوادث تاریخی، نمونه هایی از به-کارگیری اطلاعات دیده می شود¹.

به طور کلی باید گفت اطلاعات چه در روزگاران قدیم و چه در این زمان، برای به دست آوردن آگاهی نسبت به نیت دشمن و میادین نبرد و نیز امکانات رزمی رقیب، برای حکومت ها و دولت ها، عنصری بنیادین به شمار می رود.

مطالعات مربوط به سازمان های اطلاعاتی را می توان از دهه 1970 که نقطه آغاز مناسبی برای این موضوع است شروع کرد. در این دهه تعدادی از مؤسسات فعال در این زمینه، به تشکیل یک کنسرسیوم ویژه مطالعات سازمان های اطلاعاتی اقدام کردند. در سال 1979 پس از آغاز به کار این کنسرسیوم،

دراولین گام با برگزاری ده نشست به بررسی تجارب اعضای خود در ارتباط با فعالیت های اطلاعاتی در حوزه خارجی - جمع اخبار - تحلیل، ضد جاسوسی و عملیات - و ارتباط آن ها با یکدیگر پرداخت¹.

عملیات اطلاعاتی را می توان اطلاع یابی با ایجاد سازمان هایی یا انجام فعالیت هایی دانست که در

پی تحقق اهداف ذیل هستند:

1. جمع آوری، تحلیل، تولید، پخش و کشف اطلاعات ویژه در ارتباط با دیگر دولت ها، گروه -

های سیاسی، احزاب، نیروهای نظامی، جنبش ها یا دیگر مجامعی که گمان بر ارتباط آن ها با امنیت

گروه (حاکمه) یا حکومت است؛

2. خنثی کردن و مقابله کردن با انجام فعالیت های فوق الذکر از سوی دیگر گروه های، جنبش

ها و حکومت ها؛

3. انجام عملیات های مخفیانه ای که بر نتیجه رقابت بین بازی گران سیاسی تاثیر گذار هستند. بر

این اساس فعالیت های اطلاعاتی دارای چهار رکن اصلی است:

اول: جمع آوری اطلاعات به شکل مخفی

دوم: عملیات ضد جاسوسی

سوم: تحلیل و ارائه تخمین احتمالی

چهارم: عملیات های مخفی

در همین زمینه باید به ارتباط بین این عناصر نیز توجه داشت.

¹ - اصغر افتخاری، مراحل بنیادین اندیشه در مطالعات امنیت ملی، انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران، 1381، ص 228.

اصول چهارگانه بالا اگرچه همچنان مهم بوده و مطرح هستند اما معنای آن ها نمی تواند چون قبل فهم و درک شود و لازم می آید تا براساس اصول امروزی به باز تعریف آن همت گمارده شود.¹

سخن پایانی:

اگر چه بسیاری از صاحب نظران تاریخ سیاسی و روابط بین الملل ، مفهوم امنیت را غالباً بر حسب روابط قدرت، میان دولت ها و به طور مشخص به عنوان دفاعی - نظامی در برابر تهدیدهای خارجی مورد بررسی و تحلیل قرار می دادند مانند افلاطون و هر دولتی که صاحب نظران شاخصی هستند که

---

¹ - همان، ص 230.

علت پیدایش حکومت را تامین امنیت ملی در پرتو قدرت نظامی و پاسداری از جان و مال شهروندان در برابر تهاجم‌ها می‌دانستند، اما با ظهور مکتب الهی، سیاسی اسلام که مکتب هدایت هست امنیت ابعاد همه جانبه تری پیدا کرد چرا که اولاً به عنوان ریشه‌ای ترین و ابتدایی ترین مسائل مورد توجه اجتماعی مطرح شد و ثانياً از نظر موضوع، وسعت بیشتری پیدا کرد و احادیثی که هم از پیامبر (ص) و امام علی (ع) در اهمیت امنیت وارد شده است مؤید این معناست و به همین دلیل است که موضوع امنیت با وسعت بیشتری، به ابعاد سیاسی - اقتصادی، قضایی، زیست محیطی و امنیت روانی، تسری یافت. برقراری امنیت و اهمیت به این امر پس از پیامبر اکرم (ص)، در زمان حکومت امام علی (ع) به یک اولویت تبدیل شد تا با ایجاد امنیت داخلی [در مرحله اول] در برابر براندازی حکومت اسلامی از طرف ناکثین، قاسطین و مارقین، که پیامبر (ص) پیشاپیش آن‌ها را پیش بینی کرده بود، بتواند جامعه را حفظ نماید¹.

برخی از اندیشمندان امروزه مرجع امنیت را صرفاً حکومت معرفی می‌کنند اما از آن جا که اسلام دیدگاه همه جانبه تری نسبت به امنیت دارد، مرجع امنیت را هم حکومت می‌داند، هم ملت، هم آحاد مردم و هم حقوق آن‌ها، پس تهدیدها و تعرض‌ها از منظر این دیدگاه آن‌هایی هستند که متوجه دولت، آحاد ملت و ایدئولوژی می‌باشند و امنیت شامل طرح همه جانبه‌ای است که سعی در صیانت دولت، ملت ایدئولوژی و تک تک افراد جامعه از این گزندها دارد. بنابراین در اینجا نه تنها مشروعیت دولت، بلکه مسائل زیست محیطی، حفظ منابع و مسائل اجتماعی نیز مطرح می‌باشند. مطابق این دیدگاه طیف متنوعی از تهدیدها را می‌توان فهرست کرد که محور آن‌ها، فرد، گروه، ملت، دولت و حکومت می‌باشند.

¹ - احمد جهان بزرگی، امنیت در نظام سیاسی اسلام، سازمان انتشارات پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، چاپ اول 1388، ص 28، با کمی تغییر.

طبیعتاً تهدید های امنیتی، گونه های زیاد و متنوعی را شامل می شوند که هر روز ممکن است به گونه های دیگری تقسیم و تکثیر شود به عنوان مثال می توان تهدیدها را به سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، نظامی، فرهنگی، زیست محیطی و منابع و یا از منظر دیگر به تهدیدهای فردی، گروهی و دولتی تقسیم کرد. در این رویکرد اگرچه معنای تهدید توسعه پیدا کرده است، اما آنچه که هدف مهم تری برای تهدیدها محسوب می شود همچنان همان حکومت است. و لذا به همین دلیل است که در مسائل امنیتی و تهدیدات امنیتی بیشتر از صلح بحث می شود.

چیزی که مهم است این است که در نگرش اسلامی، محوریت در جامعه و میان انسان ها «صلح» است و «نزاع» و «خشونت قانونی» عملی استثنایی برای جراحی برخی اصل های موجود در جامعه انسانی دیده شده است. بنیانگذار مکتب سیاسی هدایت و شاگرد وفادارش امام علی بن ابیطالب (ع) سود چندان در جنگ برای جامعه انسانی نمی بینند و امکان تحقق صلح جامع و مستمر را نیز در این می بینند که همه انسان ها به اسلام رو آورند و به خدای تبارک و تعالی ایمان واقعی داشته باشند. اما اگر چنین امکانی حاصل نشد، با پافشاری بر «مشترکات» به یک «همکاری دسته جمعی» بریا ایجاد صلح و ثبات در گستره جهانی دست پیدا کنند¹

¹ - همان، ص 29.

